

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
«ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Факультет психології

Кафедра філософії, соціології та релігієзнавства

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теорія прийняття моральних рішень

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий) PhD

Освітньо-наукова програма: «Філософія»

Спеціальність: 033 «Філософія»

Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»

Форма навчання – денна, заочна

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 12 від “25” червня 2021 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Компетентності
5. Результати навчання
6. Організація навчання курсу
7. Система оцінювання курсу
8. Політика курсу
9. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Теорія прийняття моральних рішень
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)
Викладач (-і)	Гайналь Тетяна Олександрівна
Контактний телефон викладача	
E-mail викладача	tetiana.hainal@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний, заочний, вечірній
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 годин.
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	
2. Анотація до курсу	
<p>«Теорія прийняття моральних рішень» є вибірковою дисципліною, призначеною для здобувачів освітньо-наукового ступеня доктора філософії, наукові інтереси яких вписуються у формат спеціальності 033 Філософія. Лекційний курс та семінарська практика побудовані на свіжих західних та вітчизняних джерелах, що пов'язано з принциповою новизною тематики. Головний акцент дисципліни робиться на фоні та процедурних особливостях прийняття рішень суб'єктом, та, особливо, рішень морального плану.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Метою вивчення навчальної дисципліни є ознайомлення здобувачів з сучасним науковим баченням процесу прийняття моральних рішень.</p> <p>Цілі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • окреслити зміст найважливіших підходів до процесу прийняття моральних рішень в сучасній етиці; • встановити зв'язок між емоційною та моральнісною складовими прийняття рішень суб'єктом; • з'ясувати особливості зв'язку між раціональною та моральнісною складовими прийняття рішень суб'єктом; • пояснити природу моральної інтуїції, • виявити найважливіші недоліки рішень, прийнятих інтуїтивно, а також проаналізувати способи їхнього усунення; • експлікувати поняття моральних евристик, та описати способи їхнього застосування. 	
4. Компетентності	
<p>ЗК1. Здатність до рефлексивного критичного мислення, аналізу та синтезу, до усвідомлення у категоріально-концептуальному вимірі широкого кола світоглядних питань і актуальних проблем сучасності.</p> <p>ЗК2. Здатність до планування і проведення наукового дослідження, інтерпретації його результатів, обрання методів а критеріїв його оцінки відповідно до цілей та завдань наукового проекту, із застосуванням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, а також до впровадження нових ідей в науку, освіту та інші сфери суспільного життя.</p> <p>ЗК3. Здатність дотримуватися етики наукових досліджень і професійної діяльності, а також принципів академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.</p>	

ЗК4. Здатність спілкуватися в межах міжнародної академічної спільноти англійською мовою, з метою презентації та обговорення результатів своєї наукової роботи і використання закордонного досвіду в процесі реалізації власного дослідження та міжнародних наукових проектів, розв'язання питань, що стосуються експертних знань та здійснення професійної і самоосвітньої діяльності.

ЗК5. Здатність до усвідомлення концептуальних засад педагогіки вищої освіти в Україні і критичного оцінювання її позитивних аспектів і недоліків, з метою якісної організації професійної діяльності.

ЗК6. Здатність визначення нових перспективних напрямів наукових досліджень у галузі філософії та партнерських можливостей їх реалізації на основі принципу спільного блага.

СК1. Здатність до опанування глибинними знаннями в галузі філософії та на межі предметних галузей, зокрема засвоєння основних концепцій розуміння теоретичних і практичних проблем, методології історико-філософського дискурсу та сучасних парадигм у сфері філософії, етики; методологією, принципами та категоріями з досліджуваного наукового напрямку.

СК2. Здатність планувати й організовувати професійну та науково-інноваційну діяльність у галузі філософії, зокрема в ситуаціях, що потребують нових стратегічних підходів, ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні проекти у сфері філософії та дотичні до неї міждисциплінарні проекти.

СК3. Здатність аналізувати сучасні соціально-політичні і духовні процеси та явища з позиції фундаментальних філософсько-етичних принципів і знань, класичних та новітніх дослідницьких підходів, а також на основі відповідних загальнонаукових методів.

СК4. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері філософії, етики, дотичних до них міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК5. Здатність до розуміння особливостей філософсько-етичних концепцій в історії людства, осмислення рефлексивного ставлення до образу людини у різноманітних формах його виявлення, зокрема, до кризового стану буття сучасної людини.

СК6. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у сфері філософії у закладах вищої освіти і в процесі цього випробувати нові методичні ідеї, передові навчальні технології, авторські методики викладання фахових дисциплін.

5. Результати навчання

ПР1. Уміти вільно презентувати та обговорювати результати власних оригінальних наукових досліджень державною та іноземними мовами, ефективно взаємодіяти із світовою науковою спільнотою та громадськістю для розв'язання різноманітних фахових завдань у галузі філософії та міждисциплінарних досліджень.

ПР2. Уміти виявляти, систематизувати, критично осмислювати та розв'язувати значущі філософські проблеми.

ПР3. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел на основі сучасних методологій наукової діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій.

ПР4. Уміти критично і системно оцінювати результати науково-дослідної роботи, визначати перспективи подальших наукових розвідок.

ПР5. Ініціювати організовувати та проводити комплексні дослідження в галузі науково-дослідницької та інноваційної діяльності, які приводять до отримання нових знань.

ПР6. Розробляти та застосовувати методологічну базу власного наукового дослідження для вирішення актуальної наукової/прикладної /практичної проблеми в галузі філософії.

ПР7. Формулювати робочі гіпотези досліджуваної проблеми, які мають розширювати та поглиблювати стан наукових досліджень в обраній сфері.

ПР8. Знати та переосмислювати існуючі та \ або створювати (за потреби) нові теоретичні моделі та філософські підходи до аналізу й інтерпретації одержаних результатів наукового дослідження.

ПР9. Критично аналізувати й оцінювати традиційні методи викладання філософських дисциплін, ефективно організовувати педагогічне діалогічне спілкування, проводити різні форми навчальних занять, використовуючи активні методи навчання.

ПР12. Діяти на засадах спільного блага, справедливості, соціальної відповідальності, неухильно дотримуючись у своїй науково-педагогічній діяльності принципів академічної доброчесності.

ПР13. Працювати над власним розвитком та вдосконаленням, ефективно визначати свої професійні можливості та пріоритети в реалізації інноваційно-дослідницьких проєктів у різних сферах суспільного життя.

ПР14. Уміти інтегрувати зміст історико-філософських ідей у контекст осмислення та розв'язання актуальних теоретичних і практичних проблем сучасності і, зокрема, українського суспільства.

ПР15. Застосовувати навички культурно-просвітницької діяльності, спрямованої на популяризацію філософських знань і піднесення рівня філософської культури в сучасному світі.

6. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	20
семінарські заняття / практичні / лабораторні	10
самостійна робота	60

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
3	Філософія	2	Вибірковий

Тематика курсу

Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
<p>Тема 1. Теорія прийняття моральних рішень як дослідницький проєкт</p> <p>1. Єдність теоретичного та емпіричного у дослідженні процесу прийняття моральних рішень.</p> <p>2. Дефініція понять «експериментальна етика», «експериментальна моральна філософія», «теоретична етика»,</p>	Лек. Сем.	Література до теми 1 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій 2 семінарів та 12 годин самостійної роботи	20 балів	Лютий 2022 р. (згідно з електронним розкладом)

«емпірична етика». 3. Етапи розвитку теорії прийняття моральних рішень.					
Тема 2. Емоційні, раціональні та моральні елементи у прийнятті моральних рішень 1. Історико-етичне окреслення проблеми зв'язку емоційного, раціонального та моральнісного. Поняття етичного сентименталізму та його недоліки. 2. Емоційна складова процесу прийняття моральних рішень суб'єктом. 3. Раціональна складова процесу прийняття моральних рішень суб'єктом. 4 Найважливіші моделі зв'язку емоційного, раціонального та моральнісного.	Лек. Сем.	Література до теми 2 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій 2 семінарів та 12 годин самостійної роботи	20 балів	Березень 2022 р. (згідно з електронним розкладом)
Тема 3. Інтуїтивність моральних рішень 1. Зміст поняття «інтуїтивне моральне рішення». 2. Типологія інтуїтивних моральних рішень. 3. Оцінка надійності інтуїтивних моральних рішень.	Лек. Сем.	Література до теми 3 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій 4 семінарів та 12 годин самостійної роботи	20 балів	Березень-квітень 2022 р. (згідно з електронним розкладом)

<p>Тема 4. Типи моральних рішень</p> <p>1. Зміст двосистемної моделі когнітивних процесів.</p> <p>2. Зміст двопроцесної теорії моральних суджень Дж. Гріна.</p> <p>3. Різновиди моральних рішень першого типу.</p> <p>4. Різновиди моральних рішень другого типу.</p>	Лек. Сем.	Література до теми 4 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій, 2 семінарів та 12 годин самостійної роботи	20 балів	Квітень 2022 р. (згідно з електронним розкладом)
<p>Тема 5. Поняття моральних евристик</p> <p>1. Розвиток вчення про моральні евристики.</p> <p>2. Концепція моральних евристик К. Санстейна.</p> <p>3. Концепція моральних евристик Г.Гігерензера.</p> <p>4. Типи моральних евристик.</p> <p>5. Зв'язок моральних евристик та нормативного стандарту.</p> <p>6. Зв'язок моральних евристик та соціальних евристик.</p> <p>7. Прескриптивна модель використання моральних евристик.</p>	Лек. Сем.	Література до теми 5 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій, 2 годин семінарів та 12 годин самостійної роботи	20 балів	Травень 2022 р. (згідно з електронним розкладом)
7. Система оцінювання курсу					
Загальна система оцінювання курсу	Система оцінювання курсу відбувається згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень аспірантів, що регламентовані в університеті. Загальна кількість балів для залікової дисципліни – 100 балів.				
Вимоги до контрольної роботи	Письмова робота у вигляді тестів (у системі дистанційного навчання). Кількість тестових завдань: 20. Тести закритого типу (з варіантами відповідей). Кількість варіантів відповідей: 4. Кількість вірних відповідей: одна. Час виконання: 20 хв. Максимальна оцінка за роботу – 20 балів.				

Семінарські заняття	Оцінюється робота на 5 семінарських заняттях упродовж семестру за 5-бальною шкалою. Максимальна кількість балів – 80.
Умови допуску до підсумкового контролю	Підсумковий контроль виставляється за результатами семінарських занять. Наявність щонайменше п'яти оцінок (чотирьох – за усні відповіді та однієї – за письмову роботу) не нижче, ніж «задовільно», є достатньою підставою для зарахування курсу.
8. Політика курсу	
<p>Допускається пропуск одного семінарського заняття без відпрацювання. За наявності більшої кількості пропущених семінарських занять або невиконаних тестових завдань необхідно відпрацювати їх шляхом усної відповіді по відповідній темі або написання тесту. Відпрацювання проводяться в межах консультацій.</p> <p>Аспірант, який не набрав 25 балів, до заліку за відомістю №1 не допускається. У такому випадку аспірант користується повторним правом отримати допуск на складання заліку за відомістю №2. Третя спроба за відомістю №3 передбачає обов'язкове комп'ютерне екзаменаційне тестування.</p>	
8. Рекомендована література	
До теми 1:	
<p>Alfano, M., Don, L. (2014). Experimental Moral Philosophy. <i>The Stanford Encyclopedia of Philosophy</i>. Retrieved from: http://plato.stanford.edu/archives/sum2016/entries/experimental-moral/.</p> <p>Liao, S. M. (2016). Morality and Neuroscience: Past and Future. In S. M. Liao (ed.), <i>Moral Brains: The Neuroscience of Morality</i> (pp.2-33). New York: Oxford University Press.</p> <p>Nadelhoffer, T., Sinnott-Armstrong, W. (2011). Experimental Ethics. In Christian Miller (ed.), <i>Continuum Companion to Ethics</i> (pp. 261- 274). Continuum.</p>	
До теми 2:	
<p>Надурак, В. (2016). Емоції та міркування у прийнятті моральних рішень. <i>Антропологічні виміри філософських досліджень</i>, №10, 24-32.</p> <p>Greene, J. D., Sommerville, R. B., Nystrom, L. E., Darley, J. M., Cohen, J. D. (2001). An fMRI investigation of emotional engagement in moral judgment. <i>Science</i>, 2001, 293(5537), 2105-2108.</p> <p>Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. <i>Psychological Review</i>, 108(4), 814-834.</p> <p>Helzer, E. Pizarro, D. (2011). Dirty Liberals! Reminders of Physical Cleanliness Influence Moral and Political Attitudes. <i>Psychological Science</i>, 22(4), 517-522.</p> <p>Helion, C. Pizarro, D.A. (2015). Beyond dual-processes: The interplay of reason and emotion in moral judgment. In N. Levy and J. Clausen (Ed.), <i>Springer Handbook for Neuroethics (109-125)</i>. Springer Science, Business Media Dordrecht. Dordrecht: Springer.</p> <p>Zak, P. (2011). The physiology of moral sentiments. <i>Journal of Economic Behavior & Organization</i>, 77 (1), 53-65.</p>	
До теми 3:	
<p>Надурак В. (2018). Критичний аналіз надійності інтуїтивних моральних рішень. <i>Антропологічні виміри філософських досліджень</i>, 11, 7-15.</p> <p>Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. <i>Psychological Review</i>, 108(4), 814-834.</p> <p>Pizarro, D.A. (2001). The intelligence of moral intuitions: Comment on Haidt. <i>Psychological Review</i>, 110(1), 193-196.</p> <p>Greene, J. D. (2017). The rat-a-gorical imperative: Moral intuition and the limits of affective learning. <i>Cognition</i>, 167, 66-77.</p>	
До теми 4:	

Надурак, В. (2018). Два типи моральних рішень. *Філософська думка*, 3, 66-78.
Канеман, Д. *Мислення швидке й повільне*. Київ: Наш формат. (Читаємо розділ 1-3).
Greene, J. D. (2014). Beyond Point-and-Shoot Morality: Why Cognitive (Neuro) Science Matters for Ethics. *Ethics*, 24(4), 695-726. (Читаємо тільки с. 695-708).
Evans, J. St. B. T., Stanovich, K. E. (2013). Dual-Process Theories of Higher Cognition: Advancing the Debate. *Perspectives on Psychological Science*, 8(3), 223-241.

До теми 5:

Надурак, В. (2018). Моральні евристики: історія досліджень, *Філософська думка*, 4, 71-84.
Sunstein, C. R. (2005). Moral heuristics. *Behavioral and Brain Sciences*, 28 (4), 531-542.
Gigerenzer, G. (2008). Moral Intuition = Fast and Frugal Heuristics? In W. Sinnott-Armstrong (ed.), *Moral Psychology, vol. 2: The Cognitive Science of Morality: Intuition and Diversity* (pp. 1-26). Cambridge, MA: MIT Press.
Nadurak, V. (2018). Two Types of Heuristics in Moral Decision Making. *Filosofija. Sociologija*, 29(3), 141-149.
Nadurak, V. (2020). Why moral heuristics can lead to mistaken moral judgments. *Kriterion - Journal of philosophy*, 34(1), pp. 99-113.
Sunstein, C. R. (2005). Moral heuristics. *Behavioral and Brain Sciences*, 28(4), 531–542.

Викладач

Гайналь Тетяна Олександрівна